

ПРИНЦИП ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У ДОКАЗУВАННІ

У розгорнутому вигляді принцип презумпції невинуватості сформульований у Конституції України. Так, ст. 62 Конституції встановлює, що «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Із презумпції невинуватості випливає, що «ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину» (ч. 2 ст. 62). Цей принцип відображений і у чинному КПК у ст. 17.

Слід зазначити, що у міжнародних стандартах із прав людини принцип презумпції невинуватості сформульовано дещо по-іншому. Так, відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна людина, обвинувачена у вчиненні кримінального злочину, вважається невинуватою доти, доки її вину не буде доведено згідно з законом. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права передбачає у ст. 14, що кожен обвинувачений у кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно з законом. Таким чином, міжнародні стандарти з прав людини пов'язують спростування презумпції невинуватості не лише з вироким суду, але і з порядком, передбаченим у законі. Тобто Конституція України передбачає більш жорсткі гарантії реалізації цього принципу.

Правовим змістом принципу презумпції невинуватості є такі положення: обов'язок доведення винуватості обвинуваченого лежить на слідчому, прокурорі, а по справах приватного обвинувачення – на потерпілому і його представнику; особа не зобов'язана доводити свою невинуватість або меншу винуватість, або наявність обставин, які виключають кримінальну відповідальність; всі сумніви, які неможливо усунути, повинні тлумачитися на користь особи, а недоведена винуватість є рівнозначною доведеній невинуватості; підозра, обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях, доказах отриманих незаконним шляхом; факт залучення особи як підозрюваного, обрання до нього запобіжного заходу не повинні розцінюватися як доказ його винуватості; до остаточного вирішення кримінального провадження й офіційного визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення, з особою не можна поводитися як з винною, а також публічно, у засобах масової інформації та в інших або офіційних документах твердити, що ця особа є злочинцем.

Іншими словами, тільки в момент набуття законної сили обвинувального вироку суду засуджений може вважатися винуватим у вчиненні кримінального правопорушення і піддаватися засобам кримінального покарання. Однак до цього моменту будь-які публічні твердження про вину-

ватість особи або обмеження прав обвинуваченого (наприклад, житлових, трудових та ін.), які застосовуються до осіб, винуватих у вчиненні кримінальних правопорушень, буде порушенням цього принципу.

Невинуватість обвинуваченого, згідно із принципом презумпції невинуватості, не має потреби в доказуванні – вона презюмується й існує до того моменту, поки вироком, який вступив в законну силу, суду не встановлене зворотнє.

Діяльність по спростуванню презумпції невинуватості починається зі стадії досудового розслідування, яка спрямована на збирання, перевірку й оцінку доказів стороною обвинувачення. У ході досудового розслідування принцип презумпції невинуватості існує в обмеженому виді. Сторони не рівні у своїх процесуальних можливостях по збору доказів за допомогою слідчих (розшукових) і інших процесуальних дій. Їх провадити – це прерогатива лише сторони обвинувачення. Сторона захисту позбавлена такої можливості, вона може лише клопотати перед слідчим про проведення тих чи інших дій.

Сформульоване на стадії досудового розслідування обвинувачення для суду є лише думкою сторони обвинувачення, і суд не зв'язаний доводами, що приводяться при цьому. При направленні кримінального провадження до суду сторона обвинувачення має довести суду винуватість певної особи. Термін «доведеність» законодавець застосовує для характеристики суті обвинувачення, фактичних обставин справи кримінального провадження. На етапі судового слідства відбувається дослідження й у деяких випадках збирання нових доказів. Слід зазначити, що суд наділений повноваженнями у процесі доказуванні по збиранню, перевірці, та оцінці доказів.

Сторона захисту на стадії судового розгляду є повноправним суб'єктом під час розгляду кримінального провадження. Вона має право брати активну участь у судовому засіданні, заявляючи різноманітні клопотання. На відміну від стадії досудового розслідування сторона захисту у суді бере участь у процесі доказування в повному обсязі, як представляючи докази, так і беручи участь у їхньому дослідженні.

Треба зазначити, що лише діяльність суб'єктів сторони обвинувачення спрямована на спростування презумпції невинуватості. Згідно ч. 2 ст. 17 КПК нікто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом. З даного положення однозначно випливає, що сторона обвинувачення повинна представити суду достатню сукупність належних, допустимих і достовірних доказів, які підтверджують наявність обставин, передбачених ст. 91 КПК.

Дії суду під час судового розгляду направлені на безпосереднє дослідження усіх доказів, а також на повне, всебічне й об'єктивне дослідження

всіх обставин кримінального провадження. Суд керує судовим слідством, він самостійний у збиранні, перевірці, оцінці доказів. Суд не зв'язаний попередньою оцінкою всієї сукупності зібраних доказів органами досудового розслідування. Судові дії не спрямовані на спростування презумпції невинуватості, а служать правовим засобом перевірки й дослідження доказів, результатом яких є винесення обґрунтованого й законного вироку.

Бабічев Д. О.

*Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка,
заступник начальника кафедри інформатики, спеціальної техніки та
інформаційних технологій у діяльності ОВС,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ОКРЕМІ НЕУЗГОДЖЕНОСТІ ЧИННОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Неодмінною складовою діяльності правоохоронних органів, що віддзеркалює ефективність виконання покладених на них завдань, є своєчасне й обґрунтоване прийняття рішень щодо заходів адекватного реагування на будь-які прояви кримінального характеру. У більшій мірі це стосується сфери оперативно-розшукової діяльності, суб'єкти якої наділені спеціальними повноваженнями щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів.

У теорії ОРД окремі аспекти або суміжні питання проблеми прийняття рішень розглядали Л.Ш. Берекашвілі, М. П. Водько, А.Ф. Возний, К.К. Горяїнов, Д.В. Гребельський, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, С.В. Єськов, В.П. Захаров, І.П. Козаченко, О.І. Козаченко, В. П. Крошко, Д.Й. Никифорчук, В.С. Овчинський, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, Б.Г. Розовський, Е.В. Рижков, В.Г. Самойлов, В.П. Столбовий, І.Ф. Хараберюш, В. О. Черков, О.М. Чистолінов, М.С. Шумило, О.Ю. Шумілов, Г.О. Юхновець, В.І. Янушко й інші вчені. Утім, в умовах прийняття нового КПК України та закономірного змінення оперативно-розшукового законодавства важливі нормативні новачки щодо рішень в ОРД залишилися неузгодженими, неоднозначно застосовуються в практиці роботи оперативних підрозділів, у зв'язку з чим потребують окремого обговорення в колі фахівців цієї галузі знань.

Перш ніж їх розглянути зазначимо підвалини подальших міркувань, висновків і пропозицій. Передусім, зауважимо, що *прийняттям рішень в ОРД* охоплюються, переважно, засадничі правила проведення уповноваженими суб'єктами ОРЗ, як основного інструменту протидії злочинності. За існуючої правової регламентації *рішення про проведення ОРЗ* становить собою державно-владний правозастосовний акт, що приймається за наявності правових підстав уповноваженими посадовими особами оператив-